4. Daft R.L. Uroki liderstva. Moscow, Eksmo, 2008. 480 p. [In Russian].
5. Deming E.U. Vyhod iz krizisa. Novaya paradigma upravleniya lyudmi, sistemami i processami. Moscow, Alpina Pablisher, 2014. 620 p. [In Russian].
6. The stakeholder engagement manual volume 2. Available at: http://www.mas-business.com/docs/English%20Stakeholder%20Engagement%20Handbook.pdf (accessed 08.03.2020).
7. Ulrih D. Effektivnoe upravlenie personalom. Novaya rol HR-menedzhera v organizacii. Moscow,Vilyams, 2007. 304 p. [In Russian].
8. Skrypnyk A. L. Metodychni pidkhody do optymizatsiyi orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu kadrovoho zabezpechennya v umovakh formuvannya rynkovykh vidnosyn. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: zb. nauk. prats', 2003, no. 30, pp. 47-52. [in Ukrainian].
9. Reshetnyak V. L. Teoretichni zasadi vdoskonalennya organizacijno-ekonomichnogo mehanizmu zabezpechennya kerivnimi kadrami. Kiev, Prior, 2008. pp. 177-182. [in Ukrainian].
10. Maybutnye rynku pratsi. Mizhnarodna praktyka PwC. Available at: https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/workforce-of-the-future-ukr.pdf (accessed 20.02.2020). [in Ukrainian].
11. Shevchuk A. L. Vdoskonalennya mekhanizmu kadrovoho zabezpechennya yak faktor rozvytku pidpryyemnytstva v Ukrayini. Zb. dopovidey ta tez Mizhnar. nauk. – prakt. konferentsiyi “Pidpryyemnytstvo yak sotsial'no - ekonomichna peredumova stanovlennya seredn'oho klasu”. Kharkiv, 2008, pp. 71-75. [in Ukrainian].

Дата подання публікації 27.04.2020

УДК 336.153.11

Стельмах Х. П., к.е.н., науковий співробітник
Stelmakh K. Candidate of Economic Sciences, Researcher
JELF01,O4, R11

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

В статті розглянуто особливості конкурентоспроможності регіонів, визначено чинники, що її формують**.** Вивчення конкурентоспроможності регіонів є дуже важливим та актуальним питанням, адже це одна з основних рис економічного життя країни. Визначено, що суть конкурентоспроможності має міждисциплінарний характер і її головне призначення отримати перевагу порівняно з іншими суб'єктами, із створенням кращих умов в регіоні для задоволення потреб мешканців. Поточна і майбутня конкурентна позиція регіону є результатом переваги перед конкурентами регіонами. Визначення ступеня привабливості регіону для бізнесу та інвесторів - це результат визначення його позиції конкурентних переваг з точки зору наявних чинників конкурентоспроможності та оцінювання конкурентних переваг. Оцінювання своїх сильних сторін та подолання слабких сторін є можливо завдяки використанню регіоном своїх конкурентних переваг та фінансових можливостей. Швидка інтеграція світової економіки стала причиною пошуку відповіді на питання про те, які чинники конкурентоспроможності визначають успіх деяких регіонів, а інші, що працюють в однакових умовах не мають переважаючих результатів. Основою дослідження конкурентоспроможності є детальне вивчення чинників макрорівня, мезо-рівня та макрорівня, а також особливостей її формування на підставі економічних складових. Ключовими чинниками конкурентоспроможності є собівартість продукції, якість товарів та послуг, стратегії розвитку регіонів, глобалізація, функціонування професійних об'єднань, наявність стимулів для розвитку підприємництва, нормативно-правова база господарювання, політична ситуація.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, чинники конкурентоспроможності, прикордонні території, регіони, особливості конкурентоспроможності.

THE FEATURES OF COMPETITIVE ABILITY OF UKRAINIAN REGIONS

Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine

The paper examines the peculiarities of competitive ability of border regions and the factors that form it as well as provides the evaluation of competitive advantages. Study of competitive ability of regions is very important and relevant issues as it is one of the major features of economic life. The paper proves that competitive

ability is of interdisciplinary nature and its main designation is to gain advantage compared to other entities with creation of better conditions in the region for meeting of the residents' needs. Current and future position of the region is the result of advantage over the competing regions. Defining the level of region's attractiveness for business and investors is the result of defining of its competitive advantages from the viewpoint of available factors of competitive ability. Evaluation of strengths and over coming of weaknesses is possible due to the use of competitive advantages and financial possibilities. Fast integration of global economy caused the search for answers to question, which factors of competitive ability define the success of some regions and why other one operating in similar environment do not have the prevailing results. The basis of the study of competitiveness is a detailed study of macro-level, meso-level and macro-level factors, as well as the peculiarities of its formation on the basis of economic components. The key factors of competitiveness are the cost of production, quality of goods and services, regional development strategies, globalization, the functioning of professional associations, the availability of incentives for business development, regulatory framework, political situation.

Keywords: competitive ability, competitive advantages, factors of competitive ability, border areas, regions, features of competitiveness.

Постановка проблеми у її загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. За останнє десятиліття термін конкурентоспроможність широко використовується у наукових дослідженнях, політиками та економічними теоретиками. Актуальність статті пов'язана також з тим, що в епоху глобалізації економіки регіони є основними конкуруючими одиницями за ключові економічні активи та наявні конкурентні переваги. Вчені намагаються вирішувати проблеми кращого розуміння сутності поняття та його особливостей, які мають важливе значення для покращення економічного добробуту та розподілу багатства. Вагомість економічного зростання із збільшенням кількості робочих місць та забезпеченням сталого розвитку, стимулює активізацію конкурентного середовища. В цьому контексті справжньою проблемою є пошук більш правильного розуміння особливостей конкурентоспроможності регіонів та отримання уявлення про рушійні чинники, що їй сприяють. Прикордонні території (регіони), які з одного боку найчастіше розташовані периферійно стосовно основних центрів розвитку, в незначній мірі включені в основний потік економічного та соціального розвитку, визначаються найважливішими центрами росту, а з іншого боку - через географічне сусідство з Європейським Союзом (ЄС) мають більший потенціал, ніж інші території. На цих територіях розвиваються різні форми внутрішньорегіональної та міжрегіональної співпраці, яка визначає конкурентні переваги та подальше зовнішнє інвестування для розвитку бізнесу. Основна умова розвитку даної співпраці - досягнення загальної вигоди через можливість використовувати ендогенні фактори розвитку по обидва боки кордону і отримувати синергетичний ефект на користь економічним партнерам, установам та усім жителям прикордонних регіонів.

Аналіз останніх досліджень,у яких започатковано вирішення проблеми. Проблематику конкурентоспроможності регіонів у своїх наукових працях досліджували вчені: Порудєєва Т., Ковальська Л., Фатхудинов Р., Позняк С., Вінярський В., Клименко С.

Цілями статті є окреслення особливостей конкурентоспроможності регіонів та визначення чинників, що її формують .

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У наукових джерелах немає єдиної думки щодо трактування конкурентоспроможності регіонів та конкурентних переваг. Автори підходять до детермінації зазначеного терміну по-різному.

Конкурентоспроможність регіону - можливості регіону забезпечити конкурентні переваги у продуктивному використанні ресурсів та благ задля підвищення людського розвитку, не порушуючи економічної безпеки інших регіонів та країни в цілому шляхом суперництва[1] .

Конкурентна перевага – це певна ексклюзивна цінність, якою володіє суб'єкт та яка дає йому переваги перед конкурентами [2].

На рис. 1 подано класифікацію чинників конкурентоспроможності регіонів.

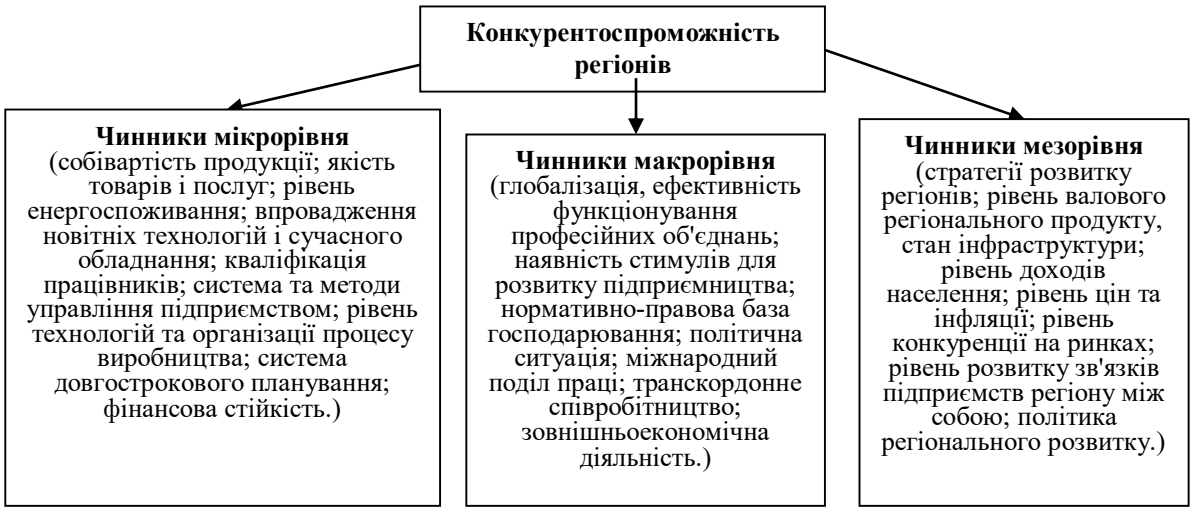

Рис. 1 «Чинники конкурентоспроможності регіонів»
Складено автором на підставі: (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7)

Неважливо, на якому рівні економічної системи тлумачиться конкурентоспроможність, існує два її види: теперішня (конкурентоспроможність внаслідок поточної конкурентної позиції, яка є результатом реалізованої конкурентної стратегії одного об'єкта та стратегії конкуруючи з іншими об'єктами); майбутня (конкурентна позиція конкурентного об'єкта, здатність до конкуренції в майбутньому та наявних конкурентних переваг).

Перший чинник конкуренспроможності регіонів пов'язаний із загальним дискурсом навколо глобалізації. Аргументація висунута урядами, виробниками, політиками та вченими полягає в тому, що глобалізація приносить із собою не лише розширення торгівлі, але й посилення конкуренції між підприємствами, націями, регіонами та містами через зміну частки нових та існуючих ринків. Зазвичай такі країни, як Бразилія, Росія, Індія та Китай кидають серйозний виклик економіці старих передових країн, але не лише на традиційних експортних ринках, становляться все сильнішими конкурентами, володіючи власними конкурентними перевагами. Наприклад, конкурентною перевагою для України є наявність кваліфікованих кадрів та відносно дешевої робочої сили. Конкурентоспроможність як теоретичну категорію важко застосувати у дослідженні реальних економічних процесів, адже для цього потрібно порівняння з конкурентним об'єктом, тобто із зовнішнім середовищем.

Конкурентоспроможність регіону можна визначити як його спроможність протягом тривалого часу на основі насамперед власних, а також залучених можливостей продукувати товари та послуги для регіонального, національного і зовнішнього ринків, забезпечуючи водночас стабільність і зростання реальних доходів власних жителів [3, с. 50].

На рис. 2 подано класифікацію особливостей конкурентоспроможності прикордонних регіонів.

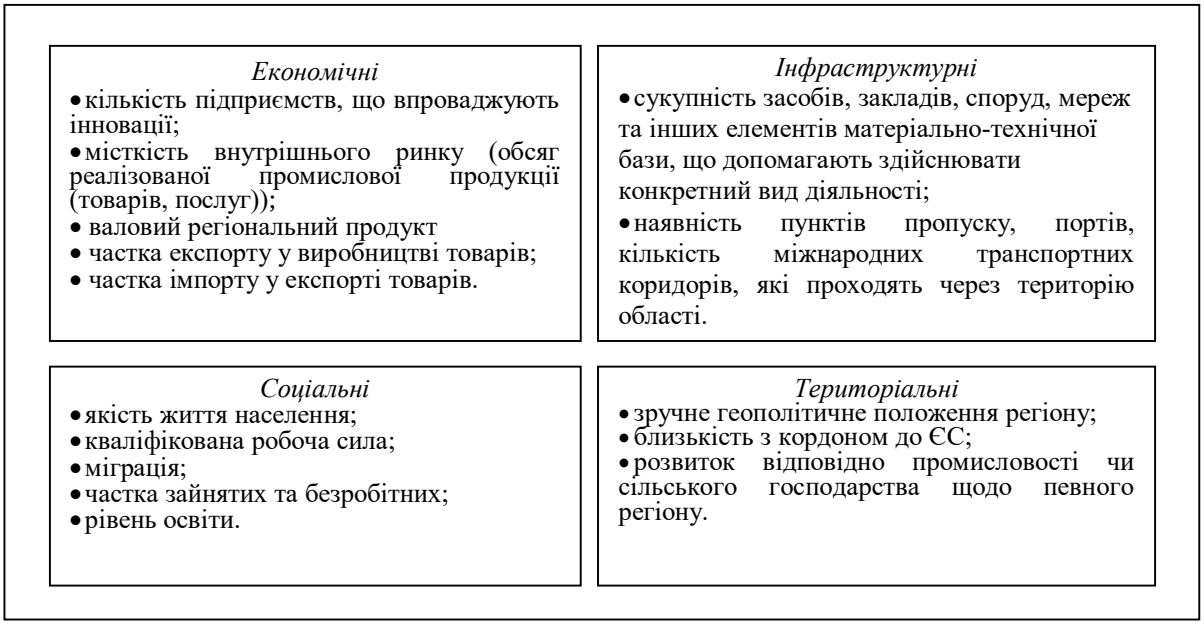

Рис. 2 «Особливості конкурентоспроможності регіонів»
Складено автором

Існує велика різниця в рівні розвитку в межах регіонів, оскільки ці території часто не утворюють компактного цілого, а скоріше їх елементи, розвиваючись з різною швидкістю та інтенсивністю. Наслідком цього є процес відтоку ресурсів від районних центрів до центру міста. З одного боку, капітал акумулюється у регіонах з більш високою прибутковістю, меншим інвестиційним ризиком, ефективним інституційним середовищем та співробітниками високого рівня кваліфікації. З іншого боку, кваліфікована робоча сила мігрує в пошуках працевлаштування, забезпечення кращих умов для розвитку.

Дослідження конкурентних переваг сучасних регіонів в економіці пов’язано із визначенням чинників конкурентоспроможності. Чинники, що сприяють конкурентоспроможності регіонів поділяють на групи:

- диверсифікована структура економіки (ті сфери економіки та підприємства, які спроможні конкурувати в міжнародних виробничих та обмінних процесах);
- технічна інфраструктура (наприклад, ефективна телекомунікаційна система,транспорт, водопостачання та електропостачання);
- соціальна інфраструктура (наприклад, система соціальногозабезпечення, освітатаохороназдоров'я);
- внутрішні та зовнішніінвестиції;
- науково-дослідницька та дослідно-конструкторська діяльність (наприклад, існуючі науково-дослідні інститути, підрозділи досліджень та розробок, університети);
- екологічні ресурси;
- установи, пов'язані з бізнесом (місцеві агенції розвитку, торгові палати)[4].

Вдале географічне розташування регіонів та високе значення конкурентних переваг сприяють подальшому розвитку. Наприклад, ефективні водні шляхи (морські та річкові) у Одеській області дозволяють розширяти економічні зв'язки зі східною і центральною Європою. Конкурентоспроможність областей характеризується зручним транспортно-географічним положенням, інфраструктурою, ефективністю ринків товарів і послуг, наявною технологічністю, інноваційною підприємницькою діяльністю, зосередженням значного природно-ресурсного, трудового та економічного потенціалу, а

також властивостями історичного та територіального розвитку господарств. Багатовимірність зв'язків між основними суб'єктами ринку: підприємствами, громадськими та державними установами на фоні специфіки галузі, її спеціалізації в регіоні, вимагають подальших вивчень проблематики конкурентних переваг, конкурентоспроможності, наявного потенціалу. Роль підприємств у розбудові цього потенціалу, а також можливість його використання впливає на створення певної цінності конкурентних переваг на ринку.

Висновки. Потенційні, високорозвинені стосунки, які вказують на створення ініціативи, спрямовані на формування конкурентних переваг трапляються в регіонах, де переважають великі міські агломерації та високорозвинена інфраструктура. Основними чинниками конкурентоспроможності регіонів є: якість товарів і послуг; рівень енергоспоживання; впровадження новітніх технологій і сучасного обладнання; кваліфікація працівників;стратегії розвитку регіонів; рівень валового регіонального продукту,стан інфраструктури; рівень доходів населення; рівень цін та інфляції; глобалізація, ефективність функціонування професійних об'єднань; наявність стимулів для розвитку підприємництва.

Особливості конкурентоспроможності полягають у формуванні економічних, соціальних, територіальних та інфраструктурних аспектів. Процес поглиблення глобалізації та пов'язані з ним зміни в структурі та методах організація виробництва, особливо постійно зростаючий вплив знань і нові технології,як стимулюючі складові впливу на конкурентоспроможність окремих підприємств, регіонів, країн та зростаючий інтерес до інноваційної діяльності, передачі технологій від науково-дослідної сфери до галузі сприяють подальшому дослідженню особливостей конкурентоспроможності.

Список бібліографічного опису

1. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: монографія. / ЛНТУ /Л. Ковальська., З. Герасимчук, – Луцьк, 2008. – 280 с.
2. Глобальная конкурентоспособность: инструменты системного развития: монографія / Р. Фатхудинова, – Изд-во: «Стандраты и Качество», 2009. – 464 с.
3. Позняк С. Конкурентні переваги і конкурентоспроможність. Актуальні проблеми економіки. 2002. № 1. С. 50−54.
4. Winiarski B., Czynniki konkurencyjności regionów, w: Konkurencyjność regionów, red. M. Klamut, Wyd. Naukowe Akademii Ekonomicznej, Wrocław 1999.
5. Порудєєва Т.В Оцінка конкурентоспроможності Причорноморського регіону України в умовах поглиблення процесів глобалізації та євроінтеграції: сайт. Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2017/15_2017/31.pdf
6. Управління конкурентоспроможністю підприємства / ред. С.М. Клименко, О.С. Дуброва, Д.О. Барабась, Т.В. Омельяненко., А.В. Вакуленко. Київ., 2006. 527 с.
7. Близнюк С., Остапенко А. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень. Інвестиції: практика та досвід. 2011.№7. С. 41-42.

References

1. Kovalska L., Gerasimchuk Z. (2008). *Konkerentospromoznost region: teoria, metodologia, practika* [Competitiveness of the region: theory, methodology, practice: monograph.] Lutsk, 280 [in Ukranian].
2. Fathudinova R. (2009), *Globalna konkyrentospromoznist*: *instrymentu sistemnogo rozvutky* [Global Competitiveness: Tools for System Development: monograph] Publishing House: “Standards and Quality” , 464 [in Russian].
3. Poznyak S. (2002), *Konkyrentni perevagui konkerentospromoznist* [Competitive advantages and competitiveness]. *Aktyalni problem ekonomiku - Current problems of the economy*, 1, 50–54 [in Ukranian].
4. Winiarski B. (1999), *Chinniku konkyrentospromoznosti regioniv* [Regional competitiveness factors].Wyd. University of Economics, Wrocław[in Polish]
5. Porudieva T. (2017), *Ocinka konkyrentospromoznosti Pruchornomorskogo region Ukrainu v ymovah poglublennja procesiv globalizacis ta evrointegracii* [Assessment of the competitiveness by the Black Sea region of Ukraine in the conditions of deepening processes of globalization and European integration].Retrieved from: http://bses.in.ua/journals/2017/15_2017/31.pdf [in Ukranian].
6. Klimenko S., O. Dubrova, etc. (2006),*Ypravlinnja konkyrentospromoznistu pidpruemstva* [Enterprise Competitiveness Management].Kyiv, 527 [in Ukranian].
7. Bliznyuk S., Ostapenko A. (2011), *Konkyrentnuy potencial pidpruemstva jak kategoria sychasnyh economocnuh doslidzen* [Competitive potential of entrepreneurship as a category of modern economic research]. *Investucii: practika ta dosvid - Investment: practice and experience,*7 , 41-42.

Дата подання публікації 15.07.2020 р.